

УДК: 94(477.43).084

Микола Олійник

ПОДІЛЛЯ НАПЕРЕДОДНІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НЕПУ

У статті проаналізовано особливості утвердження радянської влади на Поділлі, причини невдачі більшовиків на виборах до сільських і волосних рад у січні 1921 р. та їхнього успіху на виборах до повітових рад, повстання в Ямпільському і Могилівському повітах, методи його придушення. Розглянуто стан сільського господарства, промисловості, ремесел і торгівлі в краї. З'ясовано ставлення більшовиків до освіти та культури.

Ключові слова: більшовики, комнезами, вибори, повстання, криза.

Вкотре анонсоване проведення в Україні децентралізації, на нашу думку, потребує глибокого вивчення регіональної історії, особливо на переломних її етапах. Вповні це стосується заявленої теми. Різні аспекти даної проблеми досліджували Л. Громова та А. Пономаренко [2], О. Стадник [2], В. Нестеренко [19], К. Завальнюк [12], О. Завальнюк [13] та інші. Проте узагальнюючих робіт ще немає.

Метою статті є, спираючись на досягнення історіографії, комплексно дослідити стан Поділля напередодні запровадження непу. Подільська губернія на кінець 1920 р. нараховувала 12 повітів та 143 волості, які об'єднували 20 міст, 106 містечок, 2184 села і 91 станційний пункт [36, арк. 32; 5, арк. 7 зв.-8]. За переписом 1920 р. тут проживало 2763433 особи, з яких сільського населення – 2381963 особи, або 86,2 %, а густина населення була найбільшою в Україні – 90 осіб на квадратну версту [4, с. 3]. Не випадково губернські органи влади розглядали регіон як аграрно перенаселений і вважали за необхідне переселити до менш заселених районів республіки 200 тисяч подолян [9, арк. 2-3].

Захоплення краю більшовицькими військами в червні-листопаді 1920 р. супроводжувалося формуванням військовим командуванням ревкомів [2, с. 252]. Загальне керівництво здійснювали місцеві комітети КП(б)У – партії, що проголосила себе керівною силою диктатури пролетаріату. Проте уповні виконувати цю роль їм було вкрай важко через малу чисельність губернської партійної організації. Так, якщо в березні 1920 р. на Поділлі нараховувалося 81 член і кандидат у члени компартії [15, с. 428], то в червні, після відступу військ Польщі та УНР – лише 18 [30, с. 224]. Для зміцнення губернської організації ЦК КП(б)У з березня по вересень 1920 р. відрядив на Поділля 76 відповідальних працівників. Вжиті заходи та, що важливіше, перетворення партії на єдину керівну силу сприяли зростанню чисельності організації. В січні 1921 р. вже нараховувалося 677 членів і 525 кандидатів у члени КП(б)У [37, с. 23-24].

Брак членів партії не дозволяв більшовикам належним чином налагодити організаторську та пропагандистську роботу, впливати на діяльність ревкомів, контролювати всі сторони життя регіону. За прикладом губерній, де радянська влада встановилася раніше, для допомоги парторганам створювалися комітети незаможних селян (комнезами, КНС). Фактично це були органи розпалювання класової боротьби сільської бідноти проти заможних верств на селі. До грудня 1920 р. на Поділлі було створено 327 комнезамів [33, с. 59].

Те, що на грудень 1920 р. далеко не в усіх селах і волостях були осередки КП(б)У і КНС робило діяльність ревкомів практично безконтрольною. Вихід із ситуації, яка склалася, вбачався у проведенні виборів до рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів усіх рівнів. Вони мали легітимізувати владу більшовиків і допомогти «створити психологію радпрацівників, пов'язаних залежністю і відповідальністю не лише перед центром, але й перед місцями» [34, арк. 3-5]. У разі отримання небажаних результатів залишалася можливість відновлення звичних командно-адміністративних методів управління.

Відповідальність за організацію та проведення виборів, які призначалися на січень-лютий 1921 р., покладалася на ревкоми та партійні комітети. Для «партійного керівництва виборами» губком відрядив у повіти своїх уповноважених [18, с. 78]. Для забезпечення контролю за ходом виборів на кожних виборчих зборах обов'язково були присутні на менше двох представників

парторганізації. Оскільки членів КП(б)У не вистачало для одночасного охоплення всіх зборів, вибори призначалися в кілька турів. З 13 до 22 січня 1921 р. обирали депутатів сільських і волосних рад, з 26 січня по 9 лютого пройшли повітові з'їзди, на яких обиралися депутати повітових рад. Вибори супроводжувалися шаленою пропагандистською кампанією в пресі із закликами обирати до рад комуністів і червоноармійців, «гнати в шию куркулів і їхніх прихвостнів» [17, 41, 42].

Проте результати проведених у січні 1921 р. виборів до сільських і волосних рад не задовольнили партійні органи. Тому в лютому на допомогу місцевим більшовикам прибув інструкторсько-агітаційний поїзд ім. В. Леніна на чолі з головою ВУЦВК Г. Петровським. В ньому була навіть пересувна друкарня. За підтримки такого «десанту» вдалося обрати депутатами та членами повітвиконкомів партійців, які й зайняли керівні посади. Крім того, в повітових радах створювалися фракції КП(б)У, покликані забезпечити компартійне керівництво ними [18, с. 76; 19]. Однак загалом підсумки виборів по губернії не задовольнили владу. Про це свідчить не проведення Подільського губернського з'їзду рад, скликання якого планувалося на 30 березня 1921 р., а також пошук винних, здійснений подільськими чекістами. Їхній начальник В. Нікольський доповідав 16 березня 1921 р. в ЦК КП(б)У, що губернія переживає кризу в партійних та радянських силах, у повітах не відчувається як партійної, так і радянської роботи, а губком складається виключно з «УКП та інтелігентів з дрібною міщанською психологією» та намагається розкласти партію на «кацапландію» та «хохландію» [38, арк. 3-4; 21, с. 56].

Мала чисельність губернської парторганізації та недовіра більшовиків до місцевих кадрів, яких вони підозрювали в лояльному ставленні до УНР, породжувала для них ще одну проблему – нестачу партійних відповідальних працівників, внаслідок чого в більшості відділів повітвиконкомів керували безпартійні. На думку чекістів, такі посадовці «дивляться на свої обов'язки з точки зору старих чиновників». Також не вистачало технічних працівників і канцелярського приладдя. Крім того, як доповідав у ЦК КП(б)У відділ управління Подгубкому, «велике зло» для кадрової роботи йшло від «ударних і мілітаризованих установ», до яких «всі прагнуть, щоб отримати краший пайок». Особливо в цьому плані виділялися «продоргани та ЧК» [39, арк. 50, 80].

Встановлення радянської влади супроводжувалося поширенням на Поділлія політики «воєнного комунізму» та її провідного елементу – продрозкладки. Як свідчать численні скарги селян, її збір проходив із застосуванням насилля – проводилися безпідставні арешти та обшуки, без будь-яких розписок чи копій протоколу; всі установи, кожна окремо, мобілізували селян на гужповинність, облік не вівся, плата не здійснювалася [39, арк. 126]. За таких умов будь-який конфлікт міг призвести до збройного протистояння. Так, коли в одного з мешканців с. Бабчинці Ямпільського повіту «вилучили самогонку та куб для неї», то це призвело до початку 3 лютого 1921 р. селянського повстання [21, с. 57]. Воно швидко охопило Ямпільський і Могилівський повіти, а загальна кількість повстанців досягала 15-17 тис. осіб. Для придушення повстання було організовано каральну експедицію із залученням чотирьох полків, бригади Червоної армії та загону міліціонерів. Після дводенних боїв 10 лютого повстання придушили. В захоплених селах карателі проводили «умиротворення» населення [12, с. 63-65; 37, арк. 102]. Особливо активно діяли надзвичайні трійки при каральних загонах, яким «Коротка інструкція по боротьбі з бандитизмом», затверджена РНК УСРР і ЦК КП(б)У 8 грудня 1920 р. надавала право протягом 24 годин знищувати на місці «злісних ворогів радянської влади» [24, с. 247]. Загалом, карателі арештували до 500 чоловік і спалили с. Оленівку Могилівського повіту. На селян накладали контрибуцію грошима, а також вилучали хліб, велику рогату худобу, овець і свиней. Не гребували карателі й мародерством [12, с. 65-66]. Фактично червоноармійці та чекісти поводили себе як окупанти у ворожій країні.

Після придушення повстання влада торжествувала. Більшовики сподівалися, що ця перемога змусить перейти на бік радянської влади більшість селянства. Однак ці надії не справдилися. Причиною стало посилене викачування продрозкладки та рішення V Всеукраїнського з'їзду рад у березні 1921 р. про закріплення землі в селянському користуванні всього на 9 років – тоді як вони сподівались отримати її у власність [25]. Адже на Поділлі в середньому на одне селянське господарство припадало 3,03 дес. землі проти 3,64 дес. на Київщині та 5,19 – на Волині. Причому 69,3 % господарств мали в своєму користуванні менше однієї десятини землі. Це був найгірший показник на Правобережжі. Загалом, оскільки землю отримали переважно бідняки, не забезпечені інвентарем, то зростання загальних обсягів селянського землекористування не супроводжувалося збільшенням посівних площ. Навпаки, вони скоротилися в 1921 р. проти рівня 1916 р. на 17,5 %. Одночасно змінилася структура посівів. З 22,2 % до 14,2 % проти рівня

1916 р. зменшилися в 1921 р. посіви головної ринкової культури – озимої пшениці, проти 1,8 % по Україні. З 15,8 % до 11,9 % скоротилася частка посівів під вівсом. Продовольчий баланс певним чином рятувало збільшення з 20,5 % до 30,5 % клину озимого жита [26, с. 65-68, 110, 113].

Одночасно різко збільшилися посіви пізніх ярових (круп'яних) культур, гречки та проса – відповідно на 27,3 % та 22,6 %. Аналогічні тенденції простежуються і з посівами кукурудзи – зростання на 24,1 %. Натомість, також суттєво – на 38,4 % – селяни скоротили площу під картоплею. Крім наслідків війни, таку диспропорцію, на нашу думку, можна пояснити асиметричною відповіддю селян на продрозкладку. Оскільки влада вилучала зерно ринкових культур – жита, пшениці, ячменю та картоплі, називаючи все разом «зернохлібом», – то селяни почали сіяти культури, які в них не вилучали. Не сприяла ефективності господарювання й низька забезпеченість селянських господарств робочою худобою, що було наслідком прифронтового статусу регіону в 1914 – 1917 рр. і бойових дій упродовж 1918 – 1920 рр. Так, на Поділлі 54,01 % господарств зовсім її не мали, тоді як на Київщині таких господарств було 21,88 %, а на Волині – 34,17 %. До того ж, 62,6 % господарств не мали робочих коней. Гірша ситуація в Україні була лише в Донецькій губернії, де таких господарств було 64,5 %. Серед власників коней більшість – 27,4 % – мали одного робочого коня, 9,8 % – двох, по 0,1 % – трьох і чотирьох та більше коней, що було найгіршим показником в Україні. Нестача робочих коней змушувала селян використовувати на сільськогосподарських роботах волів. Це робили у 8,06 % господарств Поділля проти 8,3 % на Волині та 7,99 % на Київщині. Оскільки волів також бракувало, то 2,7 % подільських господарств змушені були використовувати працю волів-третяків, яких зазвичай лише привчали до роботи [28, с. 65-71, 198, 208].

Війна негативно позначилася на стані промисловості Поділля. З наявних у краї до 1914 р. 811 підприємств, що становило 10 % загальноукраїнської промисловості, в квітні 1921 р. не працювало 715 [21, с. 289, 388, 390]. Найбільше постраждала винокурна промисловість: із 102 заводів половина були зруйнована. Працювало лише два заводи з 235 робітниками. Зазначимо, що практично на всіх фабриках і заводах було «помічено повну відсутність дисципліни». До того ж у краї було зруйновано 50 % будівель і 80 % доріг [39, арк. 63-64 зв.].

Важливе значення в задоволенні потреб сільського господарства, населення та навіть промисловості мала наймасовіша сфера економіки Поділля – кустарна промисловість, у якій станом на квітень 1921 р. працювало 65 тисяч осіб [6, арк. 48, 57; 7, арк. 30, арк. 30]. Проте більшовики, керуючись класовим підходом, вороже ставилися до кустарів і ремісників. Не випадково губерньська газета «Вісті» в березні 1921 р. писала, що до кустарної промисловості входить «дрібна буржуазія, яка звикла до легкої наживи та спекуляції» [21, с. 60].

Тавруючи ідеологічних ворогів, більшовики в рамках політики «воєнного комунізму», як і в інших губерніях, заборонили в Подільській товарно-грошові відносини взагалі та торгівлю зокрема. Відповідним чином через пресу формувалася й громадська думка. Так, 21 січня 1921 р. губерньська газета «Праця кличе!» повідомила про те, що при Подгубкомі КП(б)У відбувся агітаційний суд у вигляді театралізованого дійства за звинуваченням радянської влади в забороні вільної торгівлі. Він виправдав радянську владу за проведення такої політики, заклики до запровадження вільної торгівлі визнав злісною агітацією ворогів, а порушників заборони та спекулянтів закликав «карати з усією суворістю революційного часу» [25]. Існуючі потреби мав задовольняти прямий товарообмін, або продуктообмін, між промисловістю та сільським господарством. Однак товарів для його проведення влада не мала.

В умовах відсутності можливості заробити чесною працею єдиним виходом була контрабанда. Як зазначали офіційні джерела, нею було «зайнято майже 90 % населення» [10, арк. 46]. Найбільше контрабандою були «заражені» прикордонні містечка та міста Волочиськ, Городок, Гусятин, Дунаївці, Кам'янець-Подільський і Могилів-Подільський, Зіньків, Фрампіль, Смотрич, Ямпіль тощо [23, с. 34, 39, 40, 42, 53].

Враховуючи тривалість існування української влади на Поділлі та симпатії подолян до неї, більшовики змушені були демонструвати свою «українськість». Зокрема, як-от Новоушицьким повітвиконкомом 10 січня 1921 р., ухвалювалися рішення про те, що «всі накази, які виходять з виконкому та його відділів, повинні обов'язково писатися українською мовою» [22, с. 7]. Проте на практиці абсолютна більшість документів виконувалася російською мовою або суржиком, що пояснюється низьким освітнім рівнем працівників радянських і партійних установ.

Практично відразу з утвердженням своєї влади на Поділлі більшовики розпочали ліквідацію системи освіти періоду УНР як ідейно ворожої, та створення радянської системи. Із 4194 шкіл,

які були в 1919 р., станом на 1 січня 1921 р. працювало лише 3035. У них навчалось 185,6 тис. учнів і працювало близько 5,5 тис. вчителів, що становило 60 % від потреби. Для сиріт було організовано 44 дитячих будинки [35, арк. 1; 3, с. 176]. Зауважимо, що при формуванні керівної ланки системи освіти Подільський губком КП(б)У бідкався, що «недостатньо свідомих і відданих радвладі керівників, а якщо і є віддані, то дуже мало що тямлять в роботі» [39, арк. 62-63].

У 1920–1921 рр. було реорганізовано мережу закладів вищої та професійної освіти: Вінницький учительський інститут перетворили на інститут народної освіти. Особливе несприйняття більшовиків викликав Кам'янець-Подільський державний український університет, у якому в 1919 р. навчалось понад 1400 студентів. Оскільки він був, як зазначає О. Завальнюк, опорою українського державотворення, то впродовж січня-лютого 1921 р. його реорганізували спочатку в Академію теоретичних знань, згодом – в Інститут теоретичних наук, а потім у два самостійні заклади – інститут народної освіти та сільськогосподарський інститут. Одночасно проводилося масове виключення «неблагонадійних» викладачів і студентів – до 1923 р. залишилося відповідно 292 та 288 осіб [1, с. 271; 13, с. 16].

Суттєву тривогу в більшовиків викликало те, що регіон був центром українського творчого життя. На початок 1921 р. тут були сконцентровані значні творчі сили, зокрема: «акторів – 1130, музикантів – 378, кінопрацівників – 370, фотопрацівників – 150, художників – 131» [5, арк. 4]. У Вінниці працювали дві театральні трупи: «Новий Львівський театр» під керівництвом А. Бучми та київський «Молодий театр», очолюваний Г. Юрою. 28 січня 1920 р. колективи об'єднались, утворивши Новий драматичний театр ім. І. Франка під проводом Г. Юри. Його правонаступником наразі є Київський Національний академічний драматичний театр ім. І. Франка [14, с. 369]. Активно діяли осередки «Просвіти». Вони відразу потрапили під ідеологічний прес більшовиків. До кінця 1920 р. було проведено їхню реєстрацію. Причому радикально налаштовані партійці вимагали заборонити «Просвіту», а підбурювані ними селяни, зокрема, на Кам'янецьчині ставили питання про виселення «Просвіти» з будинків, які займали її осередки [31 с. 56-57; 43, с. 1]. Проте, незважаючи на це, авторитет «Просвіти» серед подолян залишався високим. Свідченням чого була організація ініціативних груп для створення «Просвіти», як, до прикладу, в с. Думанів на Кам'янецьчині [40, с. 2].

Щоб залякати українську творчу інтелігенцію, режим не зупинявся перед убивством найавторитетніших її представників. Так, 23 січня 1921 р. у с. Марківка біля Тульчина чекіст Грищенко вбив видатного композитора Миколу Леонтовича. Місцеві газети звинуватили в цьому петлюрівців. Так вважала й радянська історіографія. В наш час завдяки дослідженням С. Білоконя, В. Кузик, С. Семенко, В. Скрипника та інших практично доведено, що цей злочин – політичне вбивство з боку більшовицького режиму [16; 27; 11, с. 120].

Отже, встановлення радянської влади на Поділлі, впровадження більшовиками «диктатури пролетаріату» та політики «воєнного комунізму» викликали збройний опір подолян і невдалі для влади підсумки січневих 1921 р. виборів до сільських і волосних рад краю. В поєднанні з вкрай важким економічним становищем у інших підконтрольних більшовикам регіонах це зумовило запровадження в березні 1921 р. X з'їздом РКП(б) нової економічної політики та ліквідацію досягнень УНР в царині освіти та культури.

Список використаних джерел та літератури:

1. Витанович І. Історія українського кооперативного руху. Нью-Йорк, 1964. 624 с.
2. Громова Л. П., Пономаренко А. Б. Роль Червоної Армії у партійному та державному будівництві в Подільській губернії на початку 20-х рр. (за матеріалами державного архіву Вінницької області). *Наук. записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського*. Серія: Історія: зб. наук. пр. Вінниця, 2005. Вип. 9. С. 251-255.
3. Гудима В. В. Освітня діяльність органів самоврядування Поділля в добу Директорії УНР (листопад 1918 – лист. 1920 рр.) *Освіта, наука і культура на Поділлі*: зб. наук. пр. 2008. №12. С.176-183.
4. Гуревич М. Б. Голод и сельское хозяйство Украины. Очерк. Харьков: Первая гос. тип-фия им. Петровского Г. И., 1923. 47 с.
5. Держархів Волинської обл. (Державний архів Вінницької області). Ф.Р. 925. Оп. 1. Спр. 162. 24 арк.
6. Держархів Волинської обл. Ф.П. 1. Оп. 1. Спр. 242. 7 арк.

7. Держархів Волинської обл. Ф.П. 1. Оп. 1. Спр. 537. 8 арк.
8. Держархів Волинської обл. Ф.П. 1. Оп. 1. Спр. 546. 81 арк.
9. Держархів Хмельницької обл. (Державний архів Хмельницької області). Ф.П. 301. Оп. 1. Спр. 4. 130 арк.
10. Держархів Хмельницької обл. Ф.Р. 337. Оп. 1. Спр. 71. 171 арк.
11. Енциклопедія історії України. Київ, 2009. Т. 6: Ла-Мі. 784 с.: іл.
12. Завальнюк К., Борсуковський С. Незламні. Ямпільці в обороні державності: 1917–1925 рр. Вінниця, 2009. 228 с.
13. Завальнюк О. М. Утворення та діяльність державних українських університетів (1917–1921 рр.): монографія. Кам'янець-Подільський, 2011. 644 с.
14. Кузьмінець Н. П. Літературно-мистецьке життя на Поділлі на початку 20-х рр. ХХ ст. *Наук. записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського*. Серія: Історія: зб. наук. пр. Вінниця, 2008. Вип. 14. С. 369-373.
15. Кульчицький С. В. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Київ, 2013. Кн. 1. 504 с.
16. Леонтович Микола Дмитрович композитор. URL: <http://tivrovrada.gov.ua/vidatni-ljudi-kraju/leontovich-mikola-dmitrovich/> (дата звернення: 20.01.2016).
17. Мінц С. Як з переселенням на Вінничині. *Червоний край*. Селянська газета Вінницького й Тульчинського окркомів КП(б)У й окрвиконкомів. 1928. № 22 (741). 11 бер.
18. Нариси історії Хмельницької обласної партійної організації. / Авт. кол. В. М. В'язовецький, А. П. Гавришук, В. М. Голев та ін. Вид. 2-е, перероб. Львів, 1982. С. 78.
19. Нестеренко В. Вибори до Кам'янець-Подільської ради. *Подільнин*. 2012. 20 квіт. URL: <http://Podolyanin.com.ua/history/1671> (дата звернення: 15.10.2016).
20. Петровський Г. Радянська влада на Поділлі. *Вісти. Орган губревкому Поділля та губпарткому КП(б)У*. 1921. № 38 (118). 20 лют.
21. Поділля в період відбудови народного господарства (1921–1925 рр.): Збірник документів і матеріалів. Вінниця, 1957. 560 с.
22. Поділля та Південно-Східна Волинь у перші роки радянської влади (в документах та матеріалах). Автор-упорядник, передмова, коментарі М. П. Олійник. Хмельницький, 2008. 268 с.
23. Політ-економічний опис Проскурівської округи за даними 1930 року. Автор-упорядник, передмова, коментарі М. П. Олійник. Хмельницький, 2010. 80 с.
24. Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ – ХХ ст. Іст. нариси. Київ, 2002. 951 с.
25. Приговор. *Праця кличе!* Видання Подільського губерніяльного відділу Укрроста. 1921. № 11 (111). 21 січ.
26. Сельское хозяйство Украины. Харьков, 1923. 232 с.
27. Скрипник В. Вбивця стріляв у сплячого композитора. *20 хвилин*. 2006. 16 травня. URL: <http://vn.20minut.ua/Podii/vbivtsya-strilyav-u-splyachogo-kompozitora-65310.html> (дата звернення: 20.01.2016).
28. Советская деревня глазами ВЧК–ОГПУ–НКВД. 1918–1939. Документы и материалы. В 4-х т. Т. 1. 1918–1922 гг. Под ред. А. Береловича, В. Данилова. Москва, 2000. 864 с.
29. Стадник О. О. Формування місцевих органів радянської влади на Поділлі в 20-ті рр. ХХ ст. *Наук. записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського*. Серія: історія: зб. наук. пр. Вінниця, 2008. Вип. 13. С. 271-274.
30. Стадник О. О. Деякі особливості суспільно-політичних процесів у подільському селі в період нової економічної *Наук. записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського*. Серія: Історія: зб. наук. пр. Вінниця, 2009. Вип. 15. С. 224-228.
31. Тітова Н. В. Політика “українізації на території Подільської губернії УСРР (1920–19323 роки): історико-правовий аналіз. *Наук. вісник Ужгородського нац-го ун-ту*. Серія: Право. 2015. Вип. 30. Т. 1. С. 55-59.
32. Товариші селяне! *Вісти. Орган губревкому Поділля та губпарткому КП(б)У*. 1921. № 62 (137). 27 бер.
33. Фролов М. Комітети бідноти та комітети незаможних селян у системі партійно-державного контролю в Україні 1920–1930-х рр. *Проблеми гуманітарних наук: Наук. записки Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. І. Франка*. Дрогобич, 2009. Вип. 24. С. 53-70.
34. ЦДАВО України (Центральний державний архів вищих органів влади і управління України). Ф. 2. Оп. 3. Спр. 281. Арк. 3-5.

35. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 2. Спр. 82. 78 арк.
36. ЦДАГО України (Центральний державний архів громадських об'єднань України). Ф.1, Оп. 20, Спр. 1757, 198 арк.
37. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 430. 435 арк.
38. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 644. 124 арк.
39. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 443. 424 арк.
40. Червоне Поділля. *Вісти. Орган губревкому Поділля та губпарткому КП(б)У*. 1921. № 51 (126). 10 бер.
41. Чистяков Платная медицина. *Вісти / Известия. Газета Подгубиконкому, губпарткому КП(б)У, губпрофкому*. 1921. № 256 (331). 29 нояб.
42. Що дало самообкладання селянству наших округ. *Червоний край. Селянська газета Вінницького й Тульчинського округів КП(б)У й окрвиконкомів*. 1928. № 19 (738). 3 бер.
43. Юрко Розвіймо темряву. *Вісти Кам'янець-Подільського Військово-Революційного комітету та Кам'янецького бюро КП(б)У*. 1921. № 35. 7 січ.

Стаття надійшла до редколегії 08.12.2016.

Микола Олійник

ПОДОЛІЯ НАКАНУНЕ ВВЕДЕНИЯ НЭПА

В статье проанализированы особенности установления советской власти на Подолии, причины неудач большевиков на выборах в сельские и волосные советы в январе 1921 г. и их успеха при выборах в уездные советы, восстания в Ямпольском и Могилевском уездах, методы его подавления. Рассмотрено состояние сельского хозяйства, промышленности, ремесел и торговли в крае. Выяснено отношение большевиков к образованию и культуре.

Ключевые слова: большевики, комнезамы, выборы, восстание, кризис.

Mykola Oliynyk

PODILLYA REGION BEFORE NEP

In this article the author analyses the specific characteristics of the Soviet rule establishment in region. It notes the small number of bilshovyk organizations, which required the support of komnezams. It clarifies the reasons for the failed bilshovyk elections to the village and volost councils in January 1921, and for their success in the povit councils elections. It explores the causes of uprisings and emphasizes the colonial methods of their suppression by force. The article analyses the crisis in agriculture, industry and crafts. It clarifies the link between the prohibition of commodity-money relations in general and of trade in particular, and involvement of local population in smuggling. The article also delves into the attitude of bilshovyks to education and culture.

Key words: bilshovyk, komnezam, elections, uprising, crisis.